

Täysistunto

Torstai 2.4.2020 klo 22.15—23.12

2. Muu asia: Valtioneuvoston asetus valmiuslain 86, 88, 93, 94 ja 109 §:ssä säädettyjen toimivaltuuksien käytön jatkamisesta

Muu asia: Valtioneuvoston asetus valmiuslain 87 §:ssä säädettyjen toimivaltuuksien käytön jatkamisesta

Muu asia: Valtioneuvoston asetus valmiuslain 95 §:n 2 momentissa säädetyn toimivaltuuden käytön ja 96–103 §:n soveltamisen jatkamisesta

Muu asia M 11/2020 vp

Muu asia M 12/2020 vp

Muu asia M 14/2020 vp

Valiokunnan mietintö PeVM 9/2020 vp

Ainoa käsittely

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Ainoaan käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 2. asia. Käsittelyn pohjana on perustuslakivaliokunnan mietintö PeVM 9/2020 vp. Nyt päätetään, saavatko asetukset jäädä voimaan vai onko ne kumottava osittain tai kokonaan.

Avaan keskustelun. Olkaa hyvä, valiokunnan puheenjohtaja.

Keskustelu

22.16 **Johanna Ojala-Niemelä sd** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Perustuslakivaliokunnasta on valmistunut mietintö kolmesta valmiuslain toimivaltuuksien käytön jatkamisesta koskevasta asetuksesta. Valiokunta käsitteli asiat yhdessä ja antoi niistä yhteisen mietinnön. Valiokunta ehdottaa, että asetukset toimivaltuuksien käytön jatkamisesta saavat jäädä voimaan.

Lainsäädännöllinen pohja näiden asetusten käsittelemiselle on valmiuslain 8 §. Poikkeusolojen jatkuessa valtioneuvoston asetuksella voidaan valmiuslain 8 §:n mukaan säätää lain kakkososan säännösten soveltamisen jatkamisesta. Tällainen jatkamisasetus voidaan antaa määräajaksi enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Jatkamisasetus on välittömästi saatettava eduskunnan käsiteltäväksi. Eduskunta päättää, saako asetus jäädä voimaan vai onko se kumottava osittain tai kokonaan.

Nyt jatkettavat toimivaltuudet käsittävät kaikki muut valmiuslain käyttöön otetut toimivaltuudet paitsi eivät Uttamaata koskevia liikkumisrajoituksia. Jatkamisasetuksissa on siis kyse seuraavista valmiuslain toimivaltuuksista: sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköiden ohjaaminen; terveydenhuollossa käytettävien lääkkeiden, tavaroiden ja palveluiden myynnin rajoittaminen; kunnan oikeuttaminen luopumaan kiireettömän hoidon määräaikojen noudattamisesta, sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnista, päivähoidon ja varhaiskasvatuksen järjestämisestä sekä terveydensuojelun tehtävistä; palvelussuhteen ehtoista poikkeaminen terveydenhuollossa ja sosiaalitoimessa ja pelastustoimessa, hätäkes-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 45/2020 vp

kustoiminnassa ja poliisitoimissa; terveydenhuollon, sosiaalitoimen, pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan henkilöstön irtisanomissuojan pidentäminen; työvelvollisuuden määrittäminen terveydenhuollon henkilökunnalle; opetuksen ja koulutuksen keskeyttäminen ja rajoittaminen. Toimivaltuuksien käyttöä jatkettaisiin näiden asetusten myötä 13.5. asti.

Perustuslakivaliokunnan mukaan valmiuslain toimivaltuuksien käytön jatkamiselle on perusoikeusjärjestelmän näkökulmasta erittäin painavat perusteet. Valiokunta ei myöskään pitänyt toimivaltuuksia oikeasuhtaisuusvaatimuksen vastaisina nyt vallitsevassa tilanteessa. Kuitenkin valiokunnan mietinnössä kiinnitetään huomiota siihen, että kutakin toimivaltuutta ja niiden asiallista, aineellista ja ajallista soveltamisalaa olisi asetusten perusteluistioissa arvioitava ja niiden välttämättömyyttä perusteltava.

Valiokunta kiinnitti lisäksi yleisemmin huomiota tarpeeseen arvioida jatkossa perusoikeusnäkökulmasta rajoitustoimien yhteiskunnalle aiheuttamia kokonaisiahaittoja suhteessa niillä saavutettuun hyötyyn. Valiokunta korostaa normaaliolojen lainsäädännön ja perusoikeuksiin mahdollisimman vähän puuttuvien toimivaltuuksien ensisijaisuutta. Valiokunta kiinnittää erityistä huomiota perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella säädetyn tartuntatautilain toimivaltuuksiin. Valiokunnan mielestä hallituksen on kiinnitettävä vakavaa huomiota siihen, että jatkossa asetusten esitteluistioissa valtioneuvoston tulee eriytetymmin arvioida eri toimien vaihtoehtoisuutta. Myös valmiuslain eri soveltamisvaihtoehtojen tulee ilmetä perusteluista tarkemmin.

Perustuslakivaliokunta painottaa lisäksi, että valmiuslain toimivaltuuksia voidaan lain 4 §:n mukaan käyttää vain sellaisin tavoin, jotka ovat välttämättömiä lain tarkoituksen saavuttamiseksi ja oikeassa suhteessa toimivaltuuden käyttämiselle tavoiteltavaan päämäärään nähden. Nämä periaatteet rajoittavat sekä toimivaltuuksien käyttöönottoa että niiden käyttämistä poikkeusoloissa.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia, ja sitten keskusteluun.

22.20 Iris Suomela vihr: Arvoisa puhemies! Suomi on ensimmäistä kertaa tällaisissa poikkeusoloissa sodanajan jälkeen, ja tätä valmiuslakia sovelletaan nyt ensimmäistä kertaa, jolloin on vaadittu erityistä joustavuutta ja yhteistyökykyä, kun on etsitty niitä parhaita tapoja turvata perusoikeudet näissä oloissa. Nähdäkseni tämä nyt näkyy perustuslakivaliokunnan työssä. Olemme huomanneet, että valtioneuvostolta tulevat tiedot ja muistiot ovat entistä tarkempia. Kun olemme antaneet palautetta ja antaneet huomautuksia, niin niitä on hyvinkin nopeasti ja joustavasti saatu otettua huomioon, niin että nyt kun on vaikkapa kohonnut tarve huomioida eri alueiden tilannetta ja myös eri alueiden ennakointia, niin kaikkien tähän tiedontarpeeseen on saatu vastattua varsin joustavasti. Ja juuri avoin tiedonsaanti onkin keskeistä niin valiokunnan työn kuin eduskunnan työn kannalta, kun yhdessä kuitenkin on tätä maata tarkoitus kriisissä johtaa ja tieto on siinä aivan keskeisenä välineenä.

Juuri tämä ennakointi korostuu voimakkaasti, ja se on sellainen piirre, mitä ei ehkä kaikissa kohdissa meidän poikkeusoloja koskevaa lainsäädäntöämme ole aina täysimääräisesti huomioitu. Meillä on edelleen niin, että jotkut kohdat on pikemminkin ehkä ajateltu sotilaallisen kriisin kautta tai vaikkapa ydinkatastrofin kautta, ja nyt pandemian olosuhteissa pitää todella pohtia, miten nämä pykälät sitten soveltuvat tähän tilanteeseen. Ja juuri tämä ennakointi nousee siellä aivan keskeiseksi. Jotta saadaan pandemian leviäminen pysäytettyä, niin on pystyttävä katsomaan vähintään viikon ja mielellään kuukausien päähän.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 45/2020 vp

Siksi tässä tilanteessa alkaakin korostua se kysymys, että miten tästä kriisistä päästään eroon. Kun meillä tulee valmiuslain 4 §:stä vaatimus oikeasuhtaisuudesta ja välttämättömyydestä perusoikeuksia rajoittavien toimien kohdalla, niin tämä on huomioitava myös siinä purkuvaiheessa. Toisaalta emme voi toimia liian laajamittaisesti ja liian pikaisesti, koska silloin riskinä on, että tauti lähteekin yhtäkkiä leviämään. Toisaalta emme voi liikaa pitkittää koko maahan ja kaikkiin toimialoihin kohdistuvia rajoituksia, koska sitten riskinä on, että merkittävät haitat, joita nämä poikkeusolot aiheuttavat, ovatkin sitten turhanpäiten ja varmuuden vuoksi voimassa. Valiokunta onkin korostanut, että vaikka pitää ennakoida, niin varmuuden vuoksi ei tule toimia, vaan pitää saavuttaa juuri se oikea tasapaino vaadittavien toimien ja vaadittavan ennakkoinnin tason suhteen.

Nyt onkin syytä kiinnittää huomiota siihen, että näillä poikkeusoloillahan on ollut haittoja. Ja tänäänkin kun asiasta keskusteltiin, niin tunnistettiin, että näitä haittojakin on pyrittävä kartoittamaan, jotta sitten pystymme aina tavoittamaan sen perusoikeuksien kannalta parhaan ratkaisun. Tiedämme, että monille perheille ja toisaalta yksin asuville vanhukseille tämä tilanne on todella kuormittava. Tiedämme, että koulujen sulkeminen hankaloittaa etenkin lasten ja nuorten arkea. Tiedämme, että jo nyt nähdään lähisuhdeväkivallan lisääntyvän poliisin tilastojen valossa. Ja paine koko ajan kasvaa, kun tässä poikkeusolojen keskellä elämme. Ja sen tähden onkin todella keskeistä seurata koko ajan sitä tilannetta, pyrkiä helpottamaan sitä ihmisten ahdistusta ja kohonnutta palveluntarvetta niin kuin vain parhaiten pystymme ja sitten samalla koko ajan pohtia, miten ja missä vaiheessa saisimme näitä rajoituksia helpotettua. Tämä vaatii jatkuvaa tiivistä seurantaa, mihin on tänäänkin mietinnössä kiinnitetty huomiota ja mihin myös valtioneuvosto on kiinnittänyt huomiota, jotta sitten meillä on elinvoimainen ja perusoikeudet turvaava yhteiskunta vielä tämän kriisin jälkeenkin.

Mutta nähdäkseni tähän mennessä työskentely on ollut varsin joustavaa ja yhteistyökykyistä. Se suomalaisten palvelujen ja perusoikeuksien ja ennen kaikkea terveyden ja turvallisuuden takaaminen on ollut oikealla tavalla siellä keskiössä. Ja jos tähän malliin jatketaan, niin kyllä meidän hyvinvointivaltiomme tulee tästä kunnialla selviämään. Mutta se todella vaatii venymistä ihan meiltä kaikilta, niin tavallisilta suomalaisilta kuin viranomaisilta ympäri maan. Ja tämä on tietysti tunnistettava koko ajan. Ei voi väittää, että tämä helpoa olisi, mutta nämä toimet ovat välttämättömiä, ja siksi tässä on nyt yhdessä pystyttävä vetämään tämä maa tämän kriisin läpi.

22.24 Mikko Kinnunen kesk: Arvoisa puhemies! Valtioneuvosto on antanut kolme asetusta valmiuslaissa säädettyjen toimivaltuuksien jatkamisesta. Nämä asetukset jatkavat hyvin monenlaisia valtuuksia: voidaan edelleen rajoittaa lääkkeiden, tavaroiden ja palveluiden myyntiä, luopua kiireettömän hoidon määräaikaisten noudattamisesta ja sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnista, poiketa palvelussuhteen ehdoista, pidentää irtisanomisaikaa ja niin edespäin. Tämä on todella laaja kokonaisuus.

Viranomaiset voivat käyttää kuitenkin vain sellaisia toimivaltuuksia, jotka ovat välttämättömiä ja oikeasuhteisia tarkoituksen saavuttamiseksi. Niiden tulee suojata väestöä sekä turvata sen toimeentulo ja maan talouselämä, ylläpitää oikeusjärjestystä, perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia. Perustuslakivaliokunta painottaa, että jatkossa meidän tulee arvioida poikkeusolojen rajoitustoimenpiteiden terveydellisiä vaikutuksia ja hyötyjä, mutta myös niistä yhteiskunnalle aiheutuvia kokonaishaittoja perusoikeuksien näkökulmasta. Jatkamme näitä rajoitustoimia, jotta terveydenhuoltomme toimintakyky säilyy pandemian aikana, jotta

Pöytäkirjan asiakohta PTK 45/2020 vp

kaikki voidaan hoitaa. Tämä turvaa jokaisen oikeuden elämään, jokaiselle riittävät terveyspalvelut ja edistää väestön terveyttä.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan epidemia leviää nopeasti. Tautitapauksia voi tulla hyvin lyhyessä ajassa merkittävä määrä lisää missä tahansa Suomen kunnassa. Paikallinen epidemia voi ilmetä ryppäinä. Voi tulla kymmeniä tai satoja uusia tapauksia muutaman päivän kuluessa. Koska myös oireeton henkilö voi tartuttaa, korona pääsee leviämään ennen kuin se kunnolla jäljitetään. Tautitapausten määrä ei saavuta huippua nykyisten asetusten voimassaoloaikana. Näiden seikkojen perusteella perustuslakivaliokunta toteaa, että jatkovaltuudet ovat välttämättömiä ja oikeansuuntaisia.

On syytä muistaa, että jatkovaltuudetkin myönnetään määräajaksi. Viranomaisten tulee seurata ja jatkuvasti arvioida myös mahdollisuuksia poistaa ja rajata näitä perusoikeuksiimme tehtyjä poikkeuksia ja rajoituksia. Rajoitustoimien tulee olla koko ajan välttämättömiä, ja ne tulee purkaa niin pian kuin se on mahdollista. Meidän tulee päästä kriisistä myös eteenpäin. On syytä muistaa jatkossakin, että valmiuslain toimivaltuuksia ei tule ottaa käyttöön kevein perustein tai ikään kuin varmuuden vuoksi.

Kun kunnalla on edelleen mahdollisuus luopua sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnista, kiireellinen tarpeenarviointi on kuitenkin säilynyt ja säilyy. On tärkeää, että perheiden vaikeutuva tilanne otetaan kunnissa huomioon. Pinnan alla muhivat ongelmat voivat nousta pintaan poikkeavissa oloissa. Alkoholin lisääntyvä käyttö, mielenterveysongelmat, perheväkivalta ja väsymys vaikeuttavat lasten elämää. Kaikki lapset eivät ole turvassa omassa kodissaan. Muistetaan, että lapsen oikeuksien sopimus ja vammaisten henkilöiden oikeuksien sopimus ovat voimassa myös poikkeusoloissa. Kuntien tarjoamat keskeiset palvelut tulee pitää voimassa myös vaikeissa oloissa. Tähän tarvitaan viranomaisten selkeää ohjeistusta ja kuntien tukea.

Arvoisa puhemies! Pidetään kaikki mukana, huolehditaan erityisesti ja huolellisesti lapsista ja vammaisista.

22.29 Johannes Koskinen sd: Arvoisa puhemies! Valiokunnan puheenjohtaja ja edeltävät puhujat kertoivat jo pääperusteet mietinnöstä. On tärkeää, että hallitus toi hyvissä ajoin nämä jatkamisasetukset eduskunnan käsittelyyn. Nyt meillä on puolentoista kuukauden selkeä aika, että minkälaiset normit ovat sovellettavina. Tuleva jatkoaika sitten tuon toukokuun puolivälin jälkeen onkin jo varmaan sellainen, että silloin joudutaan vakavammin harkitsemaan, minkälaisia muutoksia näihin voitaisiin jo ehkä tehdä riippuen epidemian kehityksestä.

Nyt kuitenkin kaikki tiedossa oleva fakta näyttäisi johtavan siihen suuntaan, että epidemian huippu on vasta siellä toukokuun puolivälin tienoilla, ehkä vähän myöhemminkin, ja suurella varmuudella näitä jatketaan tuosta 13. toukokuuta eteenpäinkin, mutta tosiaan se repertuaari voi olla vähän toisennäköinen. Perustuslakivaliokunta korostaa, että näitä jatkamisasetusten sisältöjä voidaan muuttaa ja pitää muuttaa, jos tilanne sitä vaatii, ja myöskin nämä ajat voivat eriytyä toisistaan, etteivät kaikki ole yhtä pitkälle voimassa. Alueellisesti voidaan myöskin katsoa, onko koko Suomea kohdeltava samalla tavalla.

Tuossa jo viitattiin välttämättömyyteen ja oikeasuhtaisuuteen. Ne koskevat myöskin soveltavaa hallintoa, eli valtionhallinnossa, kunnissa pitää myöskin siinä ihan käytännön työssä katsoa, että näitä poikkeusvaltuuksia käytetään sillä tavalla, että ne ovat oikeasuhtaisia ja toimivia ja välttämättömiä.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 45/2020 vp

Tämä välttämättömyyskriteeri on ehkä julkisessa keskustelussa saanut vähän liiankin jyrkän sisällön. Siellä ovat jotkut oikeusoppineet kritisoineet siitä, että ei ole välttämätöntä ryhtyä kaikkiin toimenpiteisiin, jotka nyt eduskunta on hyväksynyt. Siinä ehkä vähän oikaistaan sitä ajattelua tai ajatellaan ehkä, että välttämättömyys tarkoittaa samalla sitä, että pitää ikään kuin mahdollisimman myöhään ja vasta viime tipassa tehdä toimia. Näinhän ei ole, vaan valmiuslain ajatus lähtee juuri siitä, että pitää olla se valmius toimia ajoissa, jotta estetään niitä negatiivisia seuraamuksia pandemian osalta, ääritilanteessa kuolemantapauksia ja pitkiä, vakavia sairausjaksoja.

Toimien tehokkuus ja toimivuus on tärkeä kriteeri myöskin, että katsotaan, että ne ovat sellaisia, jotka rajaavat niitä yhteiskunnalle koituvia vahinkoja. Kaikkia näitä kolmea tekijää tavallaan pitää puntaroida samaan aikaan, eikä lähteä yksioikoisesti jotakin ikään kuin äärimmäistulkintaa vaikkapa tämän välttämättömyyden osalta tekemään.

Tästä mietinnöstä tulee hyvää ainesta kahdella tapaa myös soveltamiseen käytännössä: pyritään rajaamaan niitä negatiivisia vaikutuksia, ja toisaalta sitten, kun pohditaan jatko-työtä ja sitä, minkälaisia valtuuksia tarvitaan toukokuun puolenvälin jälkeen, tulee myöskin evästyksiä siihen, minkälaista näyttöä ja minkälaista kokemusta käytetään hyväksi sitä päätöstä aikanaan tehtäessä.

22.33 Ari Koponen ps: Arvoisa herra puhemies! Kentältä tulleen palautteen mukaan etäopetus on lähtenyt käyntiin hyvin vaihtelevasti, isossa kuvassa kuitenkin yllättävänkin hyvin. Se on kuitenkin todella haastavaa sekä opettajien työmäärän että yksittäisten oppilaiden ja vanhempien näkökulmasta. Nyt kaikilta osapuolilta täytyy löytyä malttia, ettemme polta opettajia loppuun. On todella haastavaa, kun opettajat painavat töitä kaksin verroin ja silti paikoin roikkuu lomautuspeikko niskassa. Toivon, että päätöksentekijöiltä tuleekin nyt viestiä, että opettajat pitävät yhteiskunnan pyöriä pyörimässä ja että ainakaan lomautuspuheisiin ei olisi kunnissa varaa. Tähän tarvitaan totta kai myös valtion apua.

Poikkeustilanteen jälkeiseen tukeen on myös lupailtu resursseja. Niistä olisi tarve saada kehysriihessä konkretiaa, jotta niihin voidaan varautua jo etukäteen. Eihän esimerkiksi erityisopettajia saada rekrytoitua hetkessä.

Etätyössä ja kouluissa monet ovat huomanneet, miten nykyiset nettiyhteydet, erityisesti mobiililaajakaistat, ovat riittämättömiä ja epäluotettavia. Etäkokousten yhteydessä videokuvan lähettäminen täytyy usein ottaa pois käytöstä, jottei kaista tukkeutuisi, eikä aina edes ääni siirry ongelmitta henkilöltä toiselle. Yhteyden toimivuus saattaa vaihdella jopa saman rakennuksen sisällä, puhumattakaan katvealueista tiheästikin asutuilla asuinalueilla kaupungeissa. Tämän jos minkä luulisi herättävän keskustelua kiinteiden laajakaistayhteyksien tarpeellisuudesta.

22.34 Heikki Autto kok: Arvoisa herra puhemies! Todella poikkeuksellinen pandemiatilanne jatkuu maailmanlaajuisesti, ja on selvää, että poikkeusolot Suomessa ovat edelleen päällä, ja näin ollen on perusteltua jatkaa näitä valmiuslain tuomia toimivaltuuksia.

Tässä perustuslakivaliokunta on tehnyt hyvää työtä, ja olen ollut hieman yllätynyt siitä, että julkisuudessa on käytetty sen henkisiä puheenvuoroja, että ikään kuin eduskunnan päätöksenteko olisi jotenkin hidastanut tätä prosessia, joidenkin tarpeellisten toimien tekemistä pandemian rajoittamiseksi Suomessa ja epidemiatilanteen kannalta tarpeellisten toimien tekemistä. Mielestäni tämä on kyllä väärin sanottu, koska kyllähän valmiuslain pykälät ovat välittömästi valtioneuvoston käytettävissä. Niitä voidaan ottaa kiireellisenä käyttöön,

Pöytäkirjan asiakohta PTK 45/2020 vp

ja toimivaltuudet ovat silloin käytettävissä, kun poikkeusolot on todettu. Eduskunta, ja perustuslakivaliokunta täällä, voi varmasti sitten jälkitarkastaa sen, että välttämättömyys ja oikeasuhtaisuus sitten toteutuvat siinä, mitä työkaluja sieltä valmiuslain osalta valtioneuvosto on käyttöönsä ottanut.

Itse olisin nähnyt, että jopa tietyissä toimenpiteissä, vaikkapa tässä Uudenmaan alueen eristämisessä, valtioneuvosto olisi voinut toimia ripeämmin ja ikään kuin kiireellisyysperiaatteella, mutta se, mitä on tehty, on tehty, ja kaatunutta maitoa ei kannata itkeä. Minusta on ollut reilua myös se, että hallitus on tunnustanut, että vaikkapa Helsinki-Vantaan osalta kävi selvä virhe, kun maahan päästettiin henkilöitä, joilla oli aivan ilmeinen riski tuoda maahan virus, ilman että he joutuivat karanteeniin. Näin ollen sitten tässä hallitus on nostanut käden ylös virheen merkiksi, ja tästä varmasti otetaan opiksi. Toisaalta kyllä varmasti esimerkiksi tartuntatautilakia on syytä täsmentää, jos kerran lainsäädännöstä ei ole löytynyt riittäviä perusteita jämäkämmälle toiminnalle esimerkiksi Helsinki-Vantaalla tai vaikkapa nopeammalle ravintoloiden sulkemiselle, jotka ovat aivan ilmeisiä kohteita, varsinkin yökerhotyypiset ravintolat, joissa viruksen leviäminen on voinut tähän asti tapahtua, ja tähän on tarvinnut kokonaan uutta lainsäädäntöä sitten tehdä.

Arvoisa puhemies! Haluan kiittää edustaja Johanna Ojala-Niemelää perustuslakivaliokunnan puheenjohtajana hyvästä työstä täällä lainsäätäjänä mutta myös erittäin selkeästä, asiantuntevasta, rauhallisesta ja hyvin kansalaisten tietoisuutta tilanteesta lisänneestä viestinnästä julkisuudessa. Hän on tehnyt erittäin hyvää työtä, ja hänen toimintansa on varmasti luottamusta päätöksentekoon vahvistanut ja kansakuntaa sillä tavalla eheyttänyt tämän yhteisen ja vaikean asian äärellä, jonka nyt kohtaamme.

22.38 Heikki Vestman kok: Arvoisa puhemies! Perustuslakivaliokunta on jälleen tehnyt osaltaan tarkkaa työtä hyvin nopealla aikataululla tarkastaessaan valmiuslain käyttöönottoasetusten toimivaltuuksien jatkamista. Minäkin haluan kiittää valiokunnan puheenjohtajaa, edustaja Ojala-Niemelää, valiokunnan jäseniä sekä valiokuntaneuvoksia tästä työstä tähän saakka, ja se työhän meillä varmastikin jatkuu.

Valiokunta on katsonut toimivaltuuksien jatkamisen täyttävän valmiuslain välttämättömyys- ja oikeasuhtaisuusvaatimukset. On kuitenkin hyvä huomata, että valiokunta on tehnyt useita kriittisiäkin huomioita toimivaltuuksien jatkoon suhteen. Tämä osoittaa, että vaikka eduskunnassa vallitsee hyvin laaja poliittinen yksimielisyys siitä, että valmiuslain toimivaltuuksia voidaan tarvittaessa käyttää, niin perustuslakivaliokunta pitääytyy oikeudellisessa arviossa, katsoo lain ja perusoikeuksien perään, ja niin pitääkin tällaisessa tilanteessa, jossa hallitukselle ja viranomaisille annetaan aivan poikkeuksellista valtaa.

Nostan esille tästä mietinnöstä muutaman asian.

Ensinnäkin, perustuslakivaliokunta on todennut, että se korostaa normaaliolojen lainsäädännön ja perusoikeuksiin mahdollisimman vähän puuttuvien toimivaltuuksien ensisijaisuutta. Valiokunta kiinnittää erityistä huomiota perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella säädetyn tartuntatautilain toimivaltuuksiin. Tartuntatautilain toimivaltuudet on säädetty tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä, ja nostan tältä osin esille yhden konkreettisen esimerkin. Tartuntatautilain esitöiden mukaan karanteeniin määräämistä käytettäisiin silloin, kun kyse olisi hyvin harvinaisesta tartuntataudista, esimerkiksi pandemiauhka influenssasta. Lain esitöissä on lisäksi tuotu nimenomaisesti ilmi, että esimerkiksi pitkän lentokuljetuksen kuluessa voi syntyä perusteltu epäily matkustajan sairastumisesta pandemian uhkaa aiheuttavan influenssaviruksen aiheuttamaan tautiin, ja esitöissä on tuotu esil-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 45/2020 vp

le, että tällöin terveysviranomaisten tekemässä tilannearviossa saatetaan kaikki lentokoneen matkustajat tai osa heistä määrittää altistuneiksi ja myöskin asettaa karanteeniin. Eli meillä on jo voimassa olevassa laissa, joka on vieläpä säädetty perusoikeuksia kunnioittavan perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella, hyvin laajoja toimivaltuuksia, joita viranomaiset voivat käyttää.

Toiseksi, valiokunta on todennut, että sen mielestä hallituksen on kiinnitettävä vakavaa huomiota siihen, että jatkossa asetusten esittelymuistiossa valtioneuvosto eriytetymmin arvioi eri toimien vaihtoehtoisuutta. Ja poikkeusolot, varsinkaan uuden ja vakavan taudin torjuntaan liittyvät toimet eivät ole yhden totuuden aika, vaan erilaisia, vaihtoehtoisia polkuja on syytä arvioida, ja sehan kuuluu hyvään lainvalmisteluun ylipäätään.

Kolmanneksi, on syytä edelleen painottaa sitä, että valmiuslain toimivaltuuksia käytettäessä välttämättömyysvaatimus ja vaatimus toimien oikeasuhtaisuudesta koskee myöskin toimivaltuuden käyttämistä siinä konkreettisessa tilanteessa. Näiden toimivaltuuksien soveltaminenhan on mahdollistava, niitä voidaan käyttää, näin asetuksessa todetaan. Perustuslakivaliokunta on siis tältä osin kiinnittänyt huomiota muun muassa kunnan oikeuteen luopua kiireettömän hoidon määräaikojen noudattamisesta, ja nythän on käynyt niin, että jotkin kunnat ovat aika vauhdilla ruvenneet ajamaan alas esimerkiksi tuota kiireetöntä hoitoa, vaikka alueen tai kunnan tartuntatilanne ei tätä välttämättä vaadi. Tietyllä tavalla ymmärrän tätä kuntien tilannetta, kyllähän siellä kentällä ollaan oltu aika hämmentyneitä ja tietyllä tavalla myös yksin, ja valiokuntakin tässä painottaa tämän hallinnolle annettavan riittävän ohjeistuksen merkitystä. Itse aikoinani, kun näitä toimivaltuuksia ensimmäisen kerran otettiin käyttöön, täällä salissa nostin tätä ministeri Kiurulle esille, että kuntia ja sitä kenttää ei saa jättää tässä yksin, vaan sen selkeän ja ajantasaisen ohjeistuksen merkitys on erittäin tärkeä, jotta tällaisilta turhan pitkälle meneviltä toimilta vältytään ja myös esimerkiksi perustason terveydenhuollosta pidetään mahdollisimman pitkään kiinni.

22.42 Sari Multala kok: Arvoisa puhemies! Perustuslakivaliokunta on tehnyt hyvää ja huolellista työtä ja jälleen yksimielisesti, niin kuin tällaisessa tilanteessa totta kai toivottavaa on, kun valmiuslain valtuuksien käyttöönottoa jatketaan.

Mielellään aina olisi tietysti kuulemassa myös sitä keskustelua, mutta ymmärrettävästi sitä keskustelua ei täällä voida referoida. Olisi erityisen paljon kiinnostanut tietää, miten asiantuntijat kommentoivat tähän edustaja Vestmanin esiin nostamaan asiaan, eli kun tartuntatautilain esitöissä on perusteltu sitä, kuinka tämä tartuntatautilaki soveltuisi esimerkiksi pandemiauhkatilanteessa kokonaisen lentokoneellisen karanteeniin määrittämiseen. Se ei sinällään suoranaisesti liity ihan näihin asetuksiin, mutta kyllä valmiuslain pykälien aktivoimiseen, ja aina kun on olemassa vaihtoehto sille, että käytetään tavanomaista, ikään kuin normaalia lainsäädäntöä, niin näin tulisi menetellä. Näin olen tämän valmiuslain käyttöönoton ymmärtänyt, ja aina se niin sanotusti normaali lainsäädäntö on ensisijainen. Kun lukee niitä tartuntatautilain pykäläiä itsessään, niin siellä viitataan aina siihen, että nämä karanteenipäätökset tulisi olla henkilöön liittyviä, ja esitöissä sitten taas mainitaan siitä, että se todella voitaisiin tulkita näin, että silloin, kun tällainen mahdollisesti tartunnan saanut henkilö tai hyvin todennäköisesti tartunnan saanut henkilö voisi olla altistanut koko koneellisen, niin näin ollen voisi löytyä perusteet jopa tehdä niitä päätöksiä laajemmin. Tätä on kuitenkin hyvin pitkälti tulkittu nyt kaikissa kunnissa ja toisaalta myös sitten valtion toimesta ja sairaanhoitopiirien toimesta niin, että tällöisten kokonaisten lentokoneellisten osalta ei voida tehdä suoraan karanteenipäätöksiä.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 45/2020 vp

Valitettavasti näihin kysymyksiin ei varmaan nyt tänään tulla saamaan tässä vastausta, mutta tämä on erittäin olennaista siinä mielessä, että kun tämä tilanne nyt vielä jatkuu — tämä ei ehkä valitettavasti jää myöskään meidän viimeiseksi kokemaksemme pandemiaksi, vaikka tietenkin näin toivoisin — niin tältäkin osin varmaan olisi sitten pohdittava, onko siellä esimerkiksi lain pykälissä sitten jotakin täsmennettävää, jotta ne lain esityöt ja pykälät eivät ainakaan voi aiheuttaa sellaista tilannetta, että niitä tulkitaan eri tavoin tai tulkitaan niin kuin niitä ei välttämättä ole tarkoitettu.

Sinällään on tosi hienoa huomata, että eduskunnasta löytyy joustavuutta ja kykyä tehdä päätöksiä erittäin nopeassakin aikataulussa. Sinällään tällä kertaa nyt näiden käyttöönottoasetusten käsittely ei varmasti ollut yhtä haastavaa kuin siinä vaiheessa, kun sitä ensimmäistä kertaa tehtiin. Nyt tietenkin nähtäväksi jää, onko tämä nyt viimeinen kerta vai tulee vielä tarvetta sille, että näitä käyttöönottoasetusten voimassaoloja jatkettaisiin tästä eteenpäin. Nyt kun tiedämme arvioita ja perustelumuistiostakin ilmenee, että kuitenkin epidemian huipun ei arvioida vielä olevan takana, eikä se ole välttämättä siinäkin vaiheessa, kun näiden uusien asetusten voimassaolo päättyy, niin voi valitettavasti olla niin, että vielä kertaalleen joudumme täällä olemaan siinä tilanteessa, että arvioidaan näiden voimassaolon jatkoa.

Oikeastaan vielä tässä totean sen, että nyt kun meillä on valmiuslain käytöstä tämä kokemus, joka meillä täällä eduskunnassa ensimmäistä kertaa nykyisen valmiuslain voimassaollessa on, niin tästäkin on varmaan hyvä ottaa siinä mielessä opiksi, että mitä täällä eduskunnan päässä voidaan tehdä, jos tällainen pandemia olisi meidät päässyt vielä pahemmin yllättämään, ja miten eduskunnassa voidaan varmistua siitä, että meidän päätöksentekokyky säilyy. Nythän me olemme olleet onnekkaita — yksikään edustajista ei vielä ole tietääkseni, eikä meidän tietojen mukaan, tartuntaa saanut tai sillä tavalla altistunut ettei voisi tehtäviään hoitaa. Tämä on kuitenkin asia, joka on erittäin tärkeä, tämän pandemian ollessa käynnissä ja toisaalta sitten tulevaisuuteen varautuen, että kaikissa mahdollisissa tilanteissa, mitkä meitä voi kohdata, eduskunta pystyy aina päätöksiä tekemään ja niitä eteenpäin viemään.

22.47 Saara-Sofia Sirén kok: Arvoisa puhemies! Tätä nykyistä valmiuslakia ei ole tosiaan koskaan aikaisemmin käytetty, ja sen käytössä täytyy huolellista harkintaa käyttää. Järeitä rajoitustoimia olisi ollut hallituksen työkalupakissa myös tartuntatautilain pohjalta, kuten sanottua, mutta yhdessä on katsottu tälle valmiuslain toimivaltuuksien käyttöönotolle olevan perusteita, ja nyt kun tilanne on edelleen käynnissä ja tämä tautihuippu vielä edessä, niin myös niiden jatkamiselle on yhtäläisesti katsottava olevan perusteet.

Poikkeuksellisissa, vakavissa tilanteissa on erityisen tärkeää varmistaa, että oikeusvaltio toimii oikealla tavalla, ja siitä on huolehdittava kaikin tavoin. Perustuslakivaliokunnalla on tässä aivan keskeinen rooli, ja se on osoittanut tehtäviensä merkityksen myös tässä poikkeuksellisessa prosessissa, kuten aikaisemminkin, ja itsekin haluan osoittaa kiitoksen puheenjohtajalle, joka on paitsi tehnyt hyvää työtä valiokunnassa myös osoittanut julkisuudessa hienoa, selkeäsanaisista viestintää, joka näitä monille vaikeita ja uusia tilanteita on hyvin avannut.

Poikkeustilanteessa eduskunnalla on mahdollisuus rajoittaa ihmisten perus- ja ihmisoikeuksia, mutta vain sen verran, kun on aivan välttämätöntä jonkun tavoitteen saavuttamiseksi, tässä tapauksessa ihmisten terveyden ja turvallisuuden turvaamiseksi. Kun mennään ihmisten perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien rajoittamiseen, niin suuret poliittiset linjat ei-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 45/2020 vp

vät enää riitä vaan niillä yksityiskohtaisilla muotoiluilla ja valinnoilla on iso merkitys. Sen takia tässä työssä pitää olla vielä normaalia lainsäädäntöäkin tarkempana, ja se aiheuttaa tällaisissa aikataulupaineissa vielä erityistä haastetta sille huolellisuudelle. Perustuslakivaliokunta on tässä onnistunut ja samalla ihan aiheellisesti antanut kritiikkiä hallitukselle lainvalmistelusta, sen menettelytavoista ja myös näistä oikeudellisista seikoista, joita on ollut esillä niin viime kuin tälläkin viikolla.

Tärkeä huomio perustuslakivaliokunnalta on tämä riittävän oikean tiedon saatavilla olo. Perustuslakivaliokunta on tätä tiedon merkitystä osaltaan korostanut, ja se koskee erityisesti perustuslakia tällaisen lainsäädännön ollessa kysymyksessä, mutta myös eduskuntaa laajemmin. Meillä on oltava käytettävissämme riittävä tieto, kaikki asian käsittelyn kannalta merkityksellinen tieto, ilman, että sen perään pitäisi erikseen joutua kysymään. Hyvä ja tärkeä huomio, jonka perustuslakivaliokunta on tehnyt ja jonka edustaja Vestman tässä myös nosti esille, on tämä viimeinen huomio, minkä valiokunta on nostanut, eli painotus hallinnon riittävästä ja selkeästä, mahdollisimman yksiselitteisestä ohjeistuksesta. Kun tilanne on uusi, harvinainen, poikkeuksellinen ja siihen tartutaan nyt ensimmäistä kertaa tämän valmiuslain kautta, niin silloin erityisesti näiden ohjeiden pitää olla selkeitä ja mahdollisimman tarkasti laadittuja.

22.51 Inka Hopsu vihr: Arvoisa puhemies! Ensin kiitokset perustuslakivaliokunnalle arvokkaasta työstä myös näiden valmiuslain toimivaltuuksien jatkon käsittelyssä. Työnne on niin kuin eduskunnan työkin tässä erittäin tärkeä osa prosessia, kuten edustaja Auttokin täällä mainitsi.

Haluan nostaa tästä mietinnöstä kaksi kohtaa esiin. Ensimmäinen on se, että valmiuslain toimivaltuuksien ja poikkeusmahdollisuuksien käytölle arvioidaan muistioissa edelleen olevan painavat perusteet. Tähän arvioon meidän pitää myös luottaa. Toinen kohta on se, että perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että perustelumuistiossa ei ole välttämättömyysarvion kannalta riittävästi tarkasteltu kutakin toimivaltuutta ja niiden asiallista, aineellista ja ajallista soveltamisalaa.

Valiokunta kiinnittää lisäksi yleisemmin huomiota tarpeeseen arvioida jatkossa perusoikeusnäkökulmasta rajoitustoimien yhteiskunnalle aiheuttamaa kokonaishaittaa suhteessa niillä saavutettuun hyötyyn. Tässä on erittäin tärkeä huomio. Ei ole mitenkään helppoa muodostaa se arvio, mutta se on silti erittäin tärkeää. Tärkeää on myös toimivaltuuksia asettaessa käydä syvä harkinta siitä, missä tilanteessa valtuuksia voidaan purkaa. Vaikkei purkamisen aika ole nyt, kuten on arvioitu, ja vaikkei sopivien mittareiden löytäminen olisi helppoa, on niitä silti alusta asti pohdittava. Myös alueellisiin tai asetuskohdaisiin purkuratkaisuihin pitää olla mahdollisuus.

Tässä myös pohditaan sitä, mikä on tartuntatautilain käytön mahdollisuus jatkossa. Se on minusta tärkeä pohdinta ja myös se, kuinka tartuntatautilakia voidaan jatkossa kehittää tämän epidemian kokemusten perusteella. Perusoikeuksien eikä myöskään peruspalveluiden rajoittaminen ei saa missään nimessä jatkua pidempään kuin on terveyden ja elämän turvaamisen vuoksi välttämätöntä. Tämä lause oikeastaan osoittaa jo sen haasteellisen pohdinnan, jonka edessä hallitus ja me, eduskunta, olemme.

Keskustelu päättyi.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 45/2020 vp

Eduskunta päätti perustuslakivaliokunnan ehdotuksen mukaisesti, että valtioneuvoston asetus valmiuslain 86, 88, 93, 94 ja 109 §:ssä säädettyjen toimivaltuuksien käytön jatkamisesta saa jäädä voimaan, valtioneuvoston asetus valmiuslain 87 §:ssä säädettyjen toimivaltuuksien käytön jatkamisesta saa jäädä voimaan ja valtioneuvoston asetus valmiuslain 95 §:n 2 momentissa säädetyn toimivaltuuden käytön ja 96—103 §:n soveltamisen jatkamisesta saa jäädä voimaan. Asian käsittely päättyi.